

KIADATLAN
LEVELEIBŐL

Határ Győzőnek

[Képeslap: Paris – Vue aérienne;
Postabélyegző: Párizs, 1963. június 20.]

Kedves Győző! Végre alkalmam nyílik megköszönni Neked a kritikát, mit kötetemről írtál.¹ Weöres Sanyival együtt Párizsban vagyunk. Nem látogathatnál meg? Itt leszek, ameddig pénzem engedi, kb. július 10-ig.² Rendkívül heves szeretettel gondolok itt Rád. Címem:

János *Pilinszky*
(Hotel Pavillon)
54, Rue Saint Dominique
Paris 7^e
Nagyon sokszor ölel:
Jancsi

Kézirat; PIM (katalogizálás alatt)

Címzés: „Győző Határ / 6 Glenhurst Avenue, / Highgate Road / London N. W. 5. / L'ANGLETERRE”
Határ Győző (1914–2006): író, költő, műfordító, filozófus; 1956 után Londonban élt.

¹Határ Győző: *Egy uncia remekmű*. [P. J. Harmadnapon (Szépirodalmi, Bp., 1959) című kötetéről.]
Irodalmi Újság [Párizs], 1960. február 15., 8.

²Pilinszky 1963. június 10. és július 25. között Gara László (1904–1966) műfordító, szerkesztő és Jean Rousselot (1913–2004) költő, a francia írószövetség elnökének hivatalos meghívására járt először Párizsban. A Théâtre du Kaléidoscope-ban június 28-án rendezett magyar költői esten Weöres Sándorral, Károlyi Amyval, Kormos Istvánnal, Tardos Tiborral és francia fordítóikkal olvastak fel; beszámolója az estről: *Saint-Germain-des-Prés és a – Kaleidoszkóp*. Új Ember, 1963. július 14., 3.

Siklós Istvánnak

[Postabélyegző: Párizs, 1967. augusztus 14.]

Drága Marietta, Drága István!

Engedjétek meg – hogy Párizsba megérkezve – még egyszer megköszönjem a baráti szeretetet, amivel londoni tartózkodásom alatt körülvettek.¹ A világ ezzel a két héttel: tágasabb és otthonosabb lett számomra, s emlékeimben fontos állomással gazdagodott.

Párizsban kellemes szállásom van, de minden egyébről magamnak kell gondoskodnom. Félek, hogy kissé könnyelműen költeztem Londonban. Drága Pistám, írtam Olwyn Hughesnak,² hogy – ha lehetséges – a Marton-irodán keresztül, vagy a Te közvetítéssel – ha egy mód van rá, küldjön valami kevéske pénzt. Röstellem, hogy ezzel zaklatlak, de jól ismered az idegenség tényszerűségét. Okos és elengedhetetlen hát előre gondoskodnom a piszkos anyagiokról!

Címem *augusztus 30-ig*:

János Pilinszky

C/o M. Szendy

21, Rue de la Chapelle

PARIS – 18^e

Telefon:

augusztus 30-tól szept. 15-ig:

J. Pilinszky

C/o Mme Max Guillaume

224, Rue du Maréchal Leclerc

94, St. Maurice (Val de Marne)

Utunk a Csatornán át sima volt, és gyorsan elröpült az idő. Bőrröndöm mindenütt kitűnt kivételes súlyával. Csé³ a legerősebb hordárokat is próbára tette.

A fiúkat, Lorándot, Pétert, Zoltánt, Matyit sokszor üdvözlöm, Marietának kézcsokom, Bulcsut, Csanádot ölelem.⁴

Sok szeretettel igaz barátod:

Jancsi

Ui. Kérlek, mielőbb válaszolj, mert félek!

Jancsi

Kézirat; magántulajdon

Címzés: „Mr. István Siklós / 7 St. James’s Mansions / West End Lane, / London, N. W. 6. / Angleterre / England // Exp. J. Pilinszky / C/o M. Szendy / 21, Rue de la Chapelle / PARIS – 18e / (Tel: 202-58-04)” Siklós István (1936–1991): költő, műfordító, szanszkritológus; 1956 után Londonban élt; már Angliában vette feleségül Záhonyi Mariettát.

¹ Pilinszky 1967. április 23-tól október közepéig tartózkodott Nyugat-Európában (Bécs, Párizs, Eygalières, Párizs, Bécs, Brüsszel, Ohain, London, Párizs, Róma); Londonban július 30. és augusztus 13. között járt.

² Olwyn Hughes (1928–2016): Pilinszky legnevesebb angol fordítójának, Ted Hughes (1930–1998) költőnek a nővére.

³ Cs. Szabó László (1905–1984): esszéista, író; 1951-től Londonban élt.

⁴ Czigány Lóránt (1935–2008): irodalomtörténész; Siklós Péter: Siklós István öccse; Szabó Zoltán (1912–1984): író, falukutató; Sárközi Mátyás (1937): író, szerkesztő; Bulcsu és Csanád a Siklós házaspár gyermekei.

Határ Győzőnek

[1970-es évek eleje]

Kedves Győző!

Megrendülten olvastam versedet.¹ Jóslat lenne? Vagy egy időre „kiírtad” volna belőlem a halált?

Nem tudom, miért, talán mert kortársam is vagy, az az érzésem, hogy semmi se választ el bennünket. Az emigránsok közül ilyen élesen ezt senkinél se éreztem. Úgy látszik, nem hagyta, hogy Téged is megosszon a kettéhasadt világ. Ez nemcsak elhatározás vagy rugalmasság kérdése. Úgy vélem: művészi érettséget és mélységet jelent. Egy olyan szintet, ahol a felszín megosztottsága már nem érvényes. De ez az egység semmiképp se tájékozottságot jelent, hanem egy minőségi élet, szemlélet természetes velejárója.

Sorsunk, életünk úgy alakult, hogy nem volt túl sok közünk egymáshoz. Szeretném, ha barátodnak éreznél.

Szeretettel:

Jancsi

Kézirat, boríték nélkül; PIM (katalogizálás alatt)

¹ Határ Győző *Szellem* című versére utal, amely először – „Pilinszky Jánosnak, a nagyon-nagy költőnek” ajánlással – a párizsi *Ahogyan lehet* 1960. március-áprilisi számában jelent meg, de Pilinszky csak a szerző *Hajszálhíd* (Aurora, München, 1970) című kötetében olvasta. Határ Győző így emlékezett vissza a vers születésére: „A Gyűjtőfogházban, egy beszélőn, 1951 januárjában, arról számoltak be sugdosó-titkolódzó látogatóim, hogy Pilinszky János, Jancsi, Újholdasék Jancsija meghalt tüdőgyulladásban. [...] A hír hallatára könny szökött a szemembe, s oly éles fájdalmat éreztem, hogy felnyögtem; zárkatársaim nem tudták mire vélni. Mire a ceruzacsonkot előkötöttem a szalmazsákból, már ott volt a leírnivaló, az utolsó szóig készen...” H. Gy.: Verselemzés. In: *In memoriam Pilinszky*. A könyvet összeállította és az interjúkat készítette Bogay Katalin. Officina Nova, Bp., 1990, 58. (Ugyanitt kihagyásokkal idézi Pilinszky fenti levelét is.)

Nagy Pálnak

[Párizs,] 1972. márc. 18.

Kedves Pali,

Valóban Párizsban vagyok, de csupán júniusig.¹ Így – legnagyobb sajnálatomra – nem vehetek részt ünnepi találkozótokon.² Viszont: nagyon örülök, hogy átvészeltetek tíz kemény és hősies esztendő, s további sikereket kívánok ritka föladatokat további teljesítéséhez a magyar irodalom, pontosabban az irodalom szolgálatában, javára.

Palikám, Tiborom,³ ha kedvetek van, csinálhatnánk egy fölolvast. Van egy vadonatúj kötetem,⁴ hatvan vers, egy teljes estét betöltő anyag.

Mivel félig itt élek, minden garas számít. Lehetséges lenne, hogy új kötetet első bemutatása (fölolvasása) alkalmából 5–10 frs. belépődíjat szednétek, ami lehetővé tenne egy kevés keresetet a számomra?

6 Ígérem, szépen csinálnám, s épp mire a hallgatóság kimerülne, véget is érne fölolvasásom. Úgy gondolom, Tibor mondhatja egy-két bevezető sort, s utána talán én is.⁵

Nagyon-nagy szeretettel:

János

Ui: Telefonom: 325-13-21

Kézirat; PIM V. 6000/390/1

Címzés: „Magyar Műhely / Mr. Paul Nagy / 139, avenue Jean-Jaurès / 92 – Montrouge // Exp. János Pilinszky / C/o Jutta Scherrer / 13, rue Rollin / Paris – 5° (France)”

Nagy Pál (1934): költő, író, tipográfus, a párizsi Magyar Műhely egyik alapítója.

¹ Pilinszky 1972. január elejétől június végéig tartózkodott Párizsban Jutta Scherrer (1942) német szlavista tanárnál, akivel kapcsolatuk 1970 decemberétől 1975 őszéig tartott.

² A Magyar Műhely fennállásának tizedik évfordulója alkalmából 1972. június 23–25. között rendeztek találkozót a Párizshoz közeli Marly-le-Roi-ban.

³ Papp Tibor (1936–2018): költő, író, tipográfus, a párizsi Magyar Műhely egyik alapítója.

⁴ A *Szálkák* című köteté 1972 novemberében jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában.

⁵ A Magyar Műhely Kassák Lajos Köre 1972. április 24-én rendezte meg irodalmi estjét „új verseskötetének közeli megjelenése alkalmából” az Ecole Pratique de Service Sociale kistermében. (A meghívó fakszimiléjét – Pilinszkyról készült korabeli fényképpel együtt – közli Nagy Pál: *Journal in-time. Él(e)tem* 2. Kortárs, Budapest, 2002, 258.)

Nagy Pálnak

[Párizs, 1972.] ápr. 12.

Kedves Palikám,

hiába vártam telefonodat. Közben, e pillanatban tudtam meg, hogy a magyar tanszéken 24-én délután adok elő (eredetileg 27-ikét értettem). Mivel ezt a fölolvasásomat lehetetlen elhalasztanom, s már jóval előttek fixáltak, mindenképp arra kérnélek: semmi esetre se tűzzétek ki 24-ikére fölolvasóestemet.¹ Bármilyen egyéb dátum jó; boldogan teszek eleget.

Nagyon szeretnélek látni Téged is, Tibort is. Miért hallgattok?

Szeretettel:

Jancsi

Kézirat, boríték nélkül; PIM V. 6000/390/2

¹ A magyar tanszéken tartott előadásáról nincs információ (A *kelet-európai kultúrák néhány adott-ságáról – Simone Weil gondolatvilágának fényében* című előadása a hagyatékában fennmaradt gépiraton olvasható megjegyzés szerint 1972. május 4-én hangzott el a Sorbonne-on); új verseinek felolvasására végül mégis április 24-én, este fél 9-kor került sor (lásd az előző levél 5. jegyzete).

Levélfogalmazvány ismeretlenek

[Párizs, 1972. április]

Cher Monsieur,

örömmel elfogadom meghívásukat.¹ Egyetlen nehézségem, 7
hogy nem tudom megfizetni utazásom költségét. Ez kelet-európaiak
számára – már csak valutáris okokból is – lehetetlen. Ezért arra kérem Önöket,
írják meg, van-e mód arra, hogy utazásomat biztosítsák? Hasonlóképp,
kérném levelüket kanadai vízumommal kapcsolatosan. Tudnának ez ügyben
néhány sort írni kultúrattaséjuk számára?

Nagyon kérem Önöket, minél előbb válaszoljanak, mivel egy
kanadai utazáshoz útlevelemet is [be?] kell terjesztenem, ami szintén
nehézségekbe ütközhet.

Őszinte tisztelettel:

Pilinszky János

Kézirat; PIM V. 6000/390/3

¹ Az 1972. május 28. és június 4. között Montréalban és Québecben rendezett nemzetközi
írótalálkozóra kapott meghívást; május 29-én Montréalban olvasta fel *A kelet-európai kul-
túrák néhány adottságáról – Simone Weil gondolatvilágának fényében* című írását, amely Ka-
nadában *De quelques problèmes fondamentaux de l'art hongrois contemporain à la lumière
de la pensée de Simone Weil* címmel jelent meg: Liberté [Montréal], 1972. december, 14–19.

Önéletrajz

Születtem: 1921. nov. 27-én

1946: Első kötetem: „Trapéz és korlát” címmel.

1947: Baumgarten-díjat kaptam.

1948–56: A Rákosi-rendszer alatt semmit se publikáltam.

1959: „Harmadnapon” – második kötetem.

1963: „Rekviem” – harmadik köt.

1970: „Nagyvárosi ikonok” – gyűjteményes verskötetem.

1971: József Attila-díjat kaptam.

1957 óta munkatársa vagyok az „Új Ember” című katolikus hetilapnak.

1967-ben a bécsi kerekasztal-konferencián

1968-ban a párizsi Baudelaire-centenáriumon

1969-ben a londoni Költő Fesztiválon

1970-ben Londonban és Poigny-ban volt fölolvasásom.

1970-ben Gabriel Marcel meghívására fél évet Franciaországban töltöttem.

Verseim francia nyelvű fordítása Pierre Emmanuel, André Frénaud, Paul
Chaulot és Jean Follain, az angol nyelvűeké Ted Hughes, és a német nyelvűeké
Gerhard Fritsch munkája.

Kézirat; PIM V. 6000/390/3/mell.1.

Siklós Istvánnak

[Párizs,] 1974. márc. 22.

Drága István!

8 Hát ismét Párizsban...¹ Még otthon sikerült megszereznem a „Szálkák” két példányát. Az egyiket mindenképp szeretném megküldeni Neked, a másikat Cs.-nek. Pistám, írd meg (szép és olvasható írással) a pontos címedet. Tudod, amióta Londonban elvesztettem a noteszemet, hűsz esztendő gondosan összegyűjtött címjegyzékével...

Nem tudom, mikor látjuk egymást. Lehet, hogy jövő évben Amerikába utazom,² s talán akkor? Ki tudja, akkorra talán elkészül valamelyik angol nyelvű kötetem...³

Őszinte szeretettel ölel, Marianne-nak kézcsókom,
János

Kézirat; magántulajdon

Címzés: „Mr. István Siklós / B.B.C. / Hungarian section / LONDON / England // Exp. János Pilinszky / C/o Jutta Scherrer / 13, rue Rollin / Paris – 5e / France” [Par avion]

¹ 1974. január elejétől május végéig tartózkodott Párizsban.

² Párizsból indulva és oda is térve vissza, 1975. április 3. és május 1. között járt az Egyesült Államokban (Boston, New Haven, New York, Buffalo); meghívója a bostoni Harvard Kör volt, ahol 1975. április 18-án olvasott fel verseiből. (Kanadába is átutazott: április 25-én a torontói Magyar Házban költői estjére került sor.) Vö. *Amerikai képeslap*. Új Ember, 1975. július 6., 3. Lásd még: *Beszélgetések Sheryl Suttonnal*. Szépirodalmi, Bp., 1977.

³ Tervezett angol nyelvű kötetei közül két évvel később jelent meg az első: *Selected Poems*. Translated by Ted Hughes & János Csokits. With an Introduction by Ted Hughes. Carcanet New Press, Manchester, 1976.

Vajda Miklósnak

Velem, 1976. márc. 20.

Drága Miki! – Be szerettem volna vinni Ted előszavát,¹ de közben ismét rosszul lettem, s úgynevezett adaptáció végett okvetlenül helyváltoztatásra van szükségem. Jelenleg Velemen vagyok;² innét utazom Szigligetre. De legkésőbb 1–2 hónapon belül viszem a tanulmányt. Rendkívül mély írás. Április 1-től Szigligeten vagyok; ha valami fontos közlendőd van, írj mégis a pesti címemre: ajánlva mindnet utánam küldenek.

Ölel:

Jancsi

1065 Bpest VI.

Hajós-u 1.

Kézirat; PIM (katalogizálás alatt)

Címzés: „Vajda Miklósnak / New Hungarian Quarterly / 1088 Budapest / Rákóczi-út 17. // Pilinszky János / 1065 Budapest VI. / Hajós-u. 1. // Expressz”

Vajda Miklós (1931–2017): szerkesztő, műfordító, író; 1964–1989 között a New Hungarian Quarterly irodalmi szerkesztője.

¹ Ted Hughes Pilinszky 1976 nyarán megjelent angol nyelvű kötetébe szánt előszava: *János Pilinszky. Critical Quarterly*, 1976/2. 75–86; magyarul: *Pilinszky János költészete. Előszó a magyar költő verseinek angol nyelvű válogatásához*. Ford. Kada Júlia. Nagyvilág, 1977. április, 584–589.

² Pilinszky a 70-es évek második felében gyakran vendégeskedett közeli barátai, Törőcsik Mari (1935–2021) színésznő és férje, Maár Gyula (1934–2013) filmrendező velemi házában (majd szobát is bérelt a szomszédságukban).

9

Vajda Miklósnak

[Velem,] 1979. [1980.] jan. 8.

Kedves Mikikém! – Köszönöm leveledet és a megtisztelő meghívást.¹ Várom válaszodat, a részleteket tisztázó fölvilágosításodat. Ha lehetséges: egyszerűsítsük le a hivatalos eljárásokat, mivel depresszióm még mindig ingadozó.

Volna egy kérésem is: a Gallimard két könyvemet is szeretné kiadni, de van néhány kérdés (tisztázatlan mondat), amit meg kellene beszélnem – elsősorban L. Gasparral és lektorommal.² Ugyanakkor egy emberi kapcsolat is Párizsba invitál...³

Nagyon jó lenne a három dolgot „összekapcsolni”. Lehetséges? Ha igen, válaszod után tisztázhatnánk az időpontot és a részleteket is. Francia utam költségeit természetesen én vállalnám. Márciusig még két hónap van, tehát van időnk „kisimítani” az esetleges akadályokat.

Barátsággal, szeretettel, öleléssel:

Jancsi

Kézirat; PIM (katalogizálás alatt)

Címzés: „Vajda Miklós / Budapest / Vércse-u. 5. / 1124 // Pilinszky / C/o Törőcsik / Velem / Rákóczi-út 48. / 9726” [Expressz]

¹ 1980. március 9–20. között nagy-britanniai felolvasóköruton (Glasgow, Bangor, London) vett részt Nemes Nagy Ágnes, Károlyi Amy, Weöres Sándor, Vas István, Juhász Ferenc és Vajda Miklós társaságában.

² Franciául csak halála után jelentek meg kötetei, az első: *Poèmes choisis*. Préfacés et traduits par Lorange Gaspar avec la collaboration de Sarah Clair. Gallimard–Corvina, Paris–Budapest, 1982.

³ 1978 áprilisában ismerkedett meg Párizsban Ingrid Ficheux (1957) francia gitárművésszel; 1980. június 22-én egyházi esküvőt kötöttek Budapesten. – 1980 tavaszán nem jutott el Párizsba.

Ezúton is köszönöm Kovács Péternek, Pilinszky örökösének, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirtárának és Borda Lajosnak, hogy hozzájárultak a levelek közreadásához. (Bende József)